

ПРОЄКТ «НОВОРОСІЯ» В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Артимишин П. І., Соляр І. Я.

Навесні 2014 р. поруч із анексією Російською Федерацією Криму та початком окупації нею ж частини українського Донбасу, супроводжуваною спробою реалізації проектів зі проголошенням та становленням т. зв. «Донецької народної республіки» та «Луганської народної республіки», одним із аспектів російської інформаційної атаки було пропагування ідеї існування та потреби відродження т. зв. «Новоросії».

Як влучно відзначили Федір та Галина Турченки, якщо ще на початку 2014 р. про проєкт «Новоросія» говорили переважно у науковому середовищі і серед вузького кола політиків, насамперед російських та проросійських, то вже з весни 2014 р. так звана «Республіка Новоросія» стала чи не найпоширенішою темою телеканалів та світової преси¹.

І справді, на початку 1990-х рр. відповідні тези здебільшого були реакцією лише окремих антиукраїнських сил (частини радянсько-компартиїної і господарської еліти Півдня і Сходу) на розпад СРСР, намаганням пояснити пострадянське становище вищезгаданих регіонів у складі незалежної України, демонстрацією подальшої відданості тамтешнього населення Росії навіть після колапсу радянської держави. Так, у серпні 1990 р. в Одесі з'явився Демократичний союз Новоросії і Бессарабії, який би мав об'єднати населення цих регіонів, єдність яких, за словами засновників організації, «склалася історично» і самі вони відзначалися багатонаціональністю та статусом російської мови як мови міжнаціонального спілкування². У вересні 1990 р. у газеті «Новоросійський телеграф» у статті «Держава духу» «Новоросію» було визначено «як відокремлене географічне і соціально-економічне явище». Територія нової держави визначалася від Дністра до Донбасу. Планувалося відторгнення частково або повністю 8 областей (у тому числі в Україні –

Одеської, Миколаївської, Херсонської, Кримської, Кіровоградської, Дніпропетровської та Запорізької областей). У статуті Демократичного союзу Новоросії і Бессарабії визначалось: «Новороси – етнос, що складається з переселенців на обширні пусті землі Північного Причорномор'я»³.

А у жовтні 1990 р. в Одесі було ще й створено партію «новоросів» («югоросів»), представники якої наголошували, що в Одеській, Миколаївській та Херсонській областях проживають ні українці, ні росіяни, а окремий народ – «новороси, які мали право на державне самовизначення та приєднання до Росії. Однак хоч подібні ідеї створення місцевих автономій як способу протидії «жовто-синій експансії» спорадично виникали упродовж 1990–1991 рр. в середовищі компартійної бюрократії та т. зв. «червоних директорів» окрім Одещини ще й на Донбасі, Харківщині, Дніпропетровщині та на Запоріжжі, а у жовтні 1991 р. у Херсоні на зустрічі керівників Одеської, Миколаївської, Херсонської областей та Кримської АРСР прозвучала ідея створення регіонального автономістського утворення на Півдні України, однак сепаратистські настрої так і не одержали підтримки загалу українського суспільства, і переважна більшість населення України, в тому числі на Півдні та Сході, на референдумі 1 грудня 1991 р. проголосували за незалежність України (навіть у м. Севастополь таке рішення підтримали 57,1%)⁴.

Наступного разу ідеї сепаратизму на Півдні України активізувалися під час Помаранчевої революції в листопаді 2004 р., коли замішані у фальсифікаціях місцеві представники влади почали за мовчазної згоди центральних органів державного управління та за неформального керівництва зі сторони російських спецслужб декларувати сепаратистські гасла. Такі кроки, за задумом політтехнологів, мали зупинити «помаранчеву» опозицію на чолі з В. Ющенком.

¹ Турченко Ф., Турченко Г. Проєкт «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 5.

² Адамович С. Російський слід у формуванні «Новоросійства» з метою дезінтеграції Півдня і Сходу України (1990–2016 рр.). *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся», 2016. С. 170.

³ Адамович С. Російський слід у формуванні «Новоросійства» з метою дезінтеграції Півдня і Сходу України (1990–2016 рр.). *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення*: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся», 2016. С. 171.

⁴ Турченко Ф., Турченко Г. Проєкт «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 5.

Згадана кампанія, за словами її організаторів, виникла як протидія помаранчевому Майдану та діям місцевої влади Львівської, Волинської, Тернопільської, Івано-Франківської, Київської областей та м. Києва, які відмовились підпорядковуватись В.Януковичу як президенту і проголосили В. Ющенко переможцем на президентських виборах, та почала виявлятися де-факто напередодні та особливо під час т. зв. «Всеукраїнського з'їзду депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих рад всіх рівнів» (інша назва – «Всеукраїнський з'їзд народних депутатів місцевих рад»), що відбувся 28 листопада на Луганщині, у Северодонецьку⁵.

Ще перед згаданим з'їздом у Донецькій області відбулась нарада мерів міст та керівників підприємств регіону питання на тему «Соціальна і політична ситуація в Україні», під час якої учасники у своїх виступах говорили про можливе створення автономної області у складі України, відродження т. зв. «Великої Росії» та прийняли резолюцію про те, що жителі області мають право самостійно вирішувати долю свого краю, незалежно від думки Києва. Тоді ж, 26 числа, обласна рада Луганської області прийняла рішення про створення т. зв. «Автономної Південно-Східної Української Республіки» та розпорядження про звернення до російського президента В. Путіна із проханням визнання цієї «автономії» Росією. До створення автономії південно-східних областей закликав на сесії Дніпропетровської обласної ради і депутат Володимир Куцин – директор Нікопольського заводу феросплавів. Цього ж дня в Одесі прихильники В.Януковича у місцевій територіальній громаді на чолі із міським головою Русланом Боделаном висловили пропозицію, аби, у разі перемоги в Україні В.Ющенко, оголосити місто та всю Одещину окремою «державою» – «Новоросійським краєм» – «вільною самоврядною територією, на якій діють розпорядження органів місцевого самоврядування». При цьому лунали й пропозиції скликати асамблею депутатів всіх рівнів південних та східних областей України, сформувати міські дружини для забезпечення порядку в регіоні та призупинити грошові потоки із відповідних областей до столиці. Таке наповнення ідейно-міфологічних концептів змістом, що апелював до часів Російської імперії, вказувало і на справжнє місце конструювання цих згубних для української незалежності ідей. А у Харкові обласна рада на своєму засіданні 26 листопада прийняла рішення «Про заходи зі стабілізації суспільно-політичної ситуації в області», у якому йшлося про створення виконавчого комітету облради, передачу йому всієї повноти влади в області, підпорядкування виконкомом місцеві

обласні Управління МВС України, Управління МВС України на Південній залізниці, Головне управління МНС України та їхні підрозділи, припинення відрахування до Держбюджету України, формування добровольчих народних дружин та інше⁶. Згаданий виконком, як і облраду, очолив голова Харківської обласної державної адміністрації Євген Кушнар'ов⁷.

У відповідному ідейному руслі пройшов і з'їзд у Северодонецьку. У ньому взяли участь 3576 делегатів, які представляли, за словами очільника з'їзду та голови Луганської обласної ради В.Тихонова, місцеві органи влади всіх рівнів «зі всіх територій нашої країни», хоч фактично йшлося переважно про східні, південні та частково центральні області, перелік яких навів голова зібрання: Житомирську, Дніпропетровську, Донецьку, Запорізьку, Кіровоградську, Луганську, Миколаївську, Одеську, Полтавську, Сумську, Харківську, Херсонську, Черкаську, Чернігівську області, Автономну Республіку Крим, місто Севастополь, місто Київ та Київську область⁸. Серед учасників з'їзду були, зокрема, і прем'єр-міністр В. Янукович, очільник Донецької облради Б. Колесников, голова Донецької обласної державної адміністрації А. Близнюк, голова Луганського облради В. Тихонов, голова Харківської облдержадміністрації Є. Кушнар'ов та інші⁹. Учасники засідання постановили визнати офіційну постанову ЦВК про визнання президентом України В. Януковича легітимною та такою, що повністю відповідає нормам Конституції і законам України, заявили, що вважають Віктора Федоровича законно обраним президентом та висловили ультиматум, що у разі «приходу до влади нелегітимного президента (В. Ющенко) учасники з'їзду залишають за собою право на адекватні дії зі самозахисту інтересів громадян»¹⁰, аж до «проведення референдуму із питань можливої зміни адміністративно-територіального устрою Укра-

⁵ Колесников А. *Первый Украинский. Записки с передовой*. Киев: Вагриус, 2005. С. 298.

⁶ Харьковский облсовет отменил и приостановил действие части решений, принятых им 26 ноября. *Status Quo*. 2004. 30 листопада. URL: http://www.sq.com.ua/rus/news/no_rubric/30.11.2004/harkovskij_oblsovot_otmenil_i_priostanovil_dejstvie_chasti_reshenij_prinyatyh_im_26_noyabrya/

⁷ Артимишин П. Помаранчева революція в Україні та Росія (до питання наявності російського чинника під час українських президентських виборів 2004 року). *З історії західно-українських земель* / [гол. редколегії Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2016–2017. Вип. 12–13. С. 190–191.

⁸ Старцев В. З'їзд «переможців». *Дзеркало тижня* (Київ). 2004. № 49. 3–10 грудня; Стенограма Всеукраїнського съезда депутатів Верховної Ради АР Крим, місцевих советов всех уровней, 28 ноября 2004. URL: <http://www.citynews.net.ua/stenograma.html>

⁹ Янукович и Лужков приехали в Северодонецк. *Грани.Ру*. 2004. 28 ноября. URL: <http://www.webcitation.org/6JE0QBtDN>

¹⁰ «Оранжевая» революция: версии, хроника, документы / сост. М. Погребинский. Киев: Оптима, 2005. С. 281–282.

їни» – у вигляді створення Південно-східної української автономної республіки¹¹. Однак перемога В. Юшенка у президентських виборах змусила прихильників відцентрових процесів в Україні забути про «новоросійство» чи будь-які інші сепаратистські постулати, а зосередити увагу на власному політичному самозбереженні. У зв'язку з цим ідея самоврядного краю позбулася серйозної політичної підтримки і підживлювалася лише російськими спецслужбами шляхом фінансування маргінальних проросійських організацій. Тим паче, що і на рівні українського суспільства сепаратистські тенденції не були поширеними. Зокрема, соціологічні дослідження, проведені в Одесі Центром Разумкова, засвідчили, що ідею створення Південно-Східної автономної республіки в складі України підтримували лише 17,6%, а не підтримували 76,3% опитаних одеситів. Ідею відокремлення Півдня і Сходу від України і приєднання їх до Росії не підтримували ще більше опитаних одеситів – 81,1%, підтримували – 12,3%. Незначною в Одесі була і кількість прихильників ідеї федерального устрою України. Підтримували її 17,6%, а не підтримували 68,9 % опитаних¹².

Вкотре із забуття міф про «новоросійськість» Півдня та Сходу України витягнули на противагу подіям Революції гідності 2014р., на тлі російської анексії Криму, окупації частини українського Донбасу та інспірації Кремлем активізації сепаратистських рухів в Україні. Так, після того, як 17 квітня 2014р. В. Путін заявив, що «Новоросія – це Харків, Луганськ, Донецьк, Херсон, Миколаїв, Одеса», і наголосив, в часи існування Російської імперії ці терени «не входили до складу України», і були передані останній лише радянською владою у 1920-х рр. при створенні СРСР, бренд «Новоросія» почав активно розкручуватись російськими піар-технологами не лише в середовищі сепаратистів з Донбасу та Криму, а й серед російської владної верхівки, хоч, як зазначалось у тижневику «2000», прес-секретар російського глави держави Д.Песков запевняв, що начебто В.Путін вжив відповідний термін лише в контексті історичного найменування Півдня та Сходу України в російському контексті

¹¹ Артимішин П. Помаранчева революція в Україні та Росія (до питання наявності російського чинника під час українських президентських виборів 2004 року). *З історії західноукраїнських земель* / [гол. редколегії Микола Литвин]; Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2016–2017. Вип. 12–13. С. 192–193.; Сагань М., Долинчук С. На Востоке призвали создать новое государство. *Сегодня (Київ)*. 2004. №271 (1915). 29 ноября. С. 4.

¹² Адамович С. Російський слід у формуванні «Новоросійства» з метою дезінтеграції Півдня і Сходу України (1990–2016 рр.). *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.)* / Упор. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся», 2016. С. 176.

без жодних натяків на визнання РФ самопроголошених державних новоутворень на Донбасі¹³.

Створення «Новоросії» у вигляді маріонеткової республіки було вигідне Кремлю як з тої причини, що це дозволяло РФ не вторгтися безпосередньо в Україну, що загрожувало би міжнародною ізоляцією та задіянню військового ресурсу, так і тому, що це водночас відкривало плацдарм для гібридного впливу на внутрішньоукраїнську ситуацію та робило доступним для російської експансії сухопутний коридор до Криму і уможливило нанесення серйозного удару по соціально-економічній ситуації в Україні.

13 травня на порталі Zaxid.net з'явилось повідомлення з посиланням на сепаратистський ресурс «Новоросія» про те, що самопроголошений «народний губернатор» Донецької області Павло Губарев заявив про створення однойменної політичної партії. Як зазначав Інтернет-портал, П.Губарев анонсував проведення в Донецьку відповідного установчого партійного з'їзду, на якому сепаратисти мали намір оголосити статут та ідеологію, обрати керівництво та визначити стратегію розвитку новоутворення. Крім цього відзначалось, що П.Губарев стверджував, що так звана «Донецька народна республіка» стала «незалежною державою» і закони України тут більше не мали ніякої сили, наголошував, що нова «республіка» матиме «свої закони, свою Конституцію і свій парламент, який призначатиме і контролюватиме новий уряд», «визначатиме структуру своєї народної економіки і залишатиме усі зароблені гроші у себе в республіці ... формуватиме новий бюджет, в якому будуть визначені усе соціальні витрати». В цілому, на переконання Губарева, створення так званої ДНР було «першим кроком для подальшого звільнення і об'єднання південно-східних російських земель України в нову незалежну федеральну державу Новоросія»¹⁴.

А вже 22 травня український телеканал «112» повідомив про проведення у Донецьку згаданого установчого з'їзду, на якому головним завданням новоствореного «суспільно-політичного руху Новоросія» було визнане «створення держави Новоросія та встановлення народовладдя»¹⁵.

¹³ «Новороссия» в обращении Путина использована как исторический термин, – Песков. *Еженедельник 2000 (Київ)*. 2014. 29 августа. URL: https://www.2000.ua/novosti/mir_novosti/novorossija-v-obrashenii-putina-ispolzovana-kak-istoricheskii-termin---peskov.htm; Пять громких заявлений Путина об истории Украины. BBC.com. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.bbc.com/ukrainian/ukraine_in_russian/2014/11/141110_ru_s_putin_on_history_ukraine

¹⁴ Панчишин О. «Народний губернатор» ДНР Губарев створить партію «Новороссия». *Zaxid.net*. 2014. 13 травня. URL: https://zaxid.net/narodnyi_gubernator_dnr_gubaryev_stvorit_partiyu_novorossiya_n1308519

¹⁵ В Донецке партия «Новороссия» провела учредительный съезд. *112.ua*. 2014. 22 травня. URL: <https://112.ua/politika/v-donecke-partiya-novorossiya-provela-uchreditelnyu-sezd-65815.html>

24 травня 2014 р. сепаратисти з Дніпропетровська, Запоріжжя, Одеси, Луганська, Миколаєва, Харкова, Херсона з'їхалися до Донецька, щоб урочисто відкрити так званий «Народний фронт Новоросії». Також був створений Об'єднаний парламент Новоросії, а його спікером став єдиний український нардеп, що відкрито перейшов на бік сепаратистів О. Царьов.

26 червня 2014 р. на території окупованих Росією районів Луганської та Донецької областей України було проголошено так званий Союз народних республік – Новоросія. Російська дипломатія навіть намагалася легалізувати це штучне утворення на міжнародному рівні, закликаючи до «діалогу між владою в Києві та керівництвом Новоросії в контексті виконання ними мінських домовленостей»¹⁶.

Як зазначалось на шпальтах тижневика «2000» із посиланням на сепаратистські ресурси, тимчасову раду т.зв. «союзу» очолив все той же О. Царьов, раніше оголошений Генеральною прокуратурою України у розшук, а також до складу «ради» увійшли Валерій Болотов, Олексій Карякін, Павло Губарев, Денис Пушилін та Олександр Бородай, які розробили проект т.зв. «Конституції «Новоросії»», окреслили плани із розширення «союзу» не лише за рахунок Донбасу, але й інших регіонів «Південно-Сходу», допускали проведення переговорів з офіційним Києвом, але «лише на умовах «ЛНР» та «ДНР»», а також означили першочерговими завданнями вирішення питань економіки, митних та податкових завдань, формування єдиної оборонної промисловості¹⁷.

У той же час Д. Глухов на сторінках «Комсомольської правди в Україні» відзначав, що 16 червня 2014 р. в середовищі проросійських сепаратистів заявляли і про створення регулярної армії «Новоросії», яку, згідно із планами т.зв. «очільників» т.зв. «ДНР» та «ЛНР», мали би формувати призвані на службу мешканці Луганської та Донецької областей¹⁸. Цей же кореспондент зауважив, що під час створення т.зв. «Союзу народних республік» «керівництвом» проросійських псевдореспублік було вирішено розробити «конституцію «Новоросії»», яка після ратифікації «парламентами «ДНР» та «ЛНР»»

¹⁶ Адамович С. Російський слід у формуванні «Новоросії» з метою дезінтеграції Півдня і Сходу України (1990–2016 рр.). *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.)* / Упор. П. Гай-Нижник. Київ: «МП Леся», 2016. С. 177–178.

¹⁷ Союз ЛНР и ДНР возглавил Царев. *Еженедельник 2000 (Київ)*. 2014. 26 июня. URL: <https://www.2000.ua/novosti/zarplati-dlja-medikov-stepanov-rozpoviv-de-obicjana-nadbavka/soyuz-lnr-i-dnr-vozglavil-carev.htm>

¹⁸ Глухов Д. В ДНР объявили о создании регулярной армии Новороссии. *Комсомольская правда в Украине (Київ)*. 2014. 16 июня. URL: <https://kp.ua/politics/457685-v-dnr-obiavlyu-ozhdany-rehuliarnoi-armyu-novorossyyu>

стала би спільною для обох цих самопроголошених «державних утворень»¹⁹.

У той же час, кореспонденти газети «День» вбачали у розкручуванні в публічному просторі проросійськими силами міфу про «Новоросії» прагматичні наміри РФ під цією «ширмою» розбудувати на Донбасі зусиллями місцевих сепаратистів та їх кураторів – російських військових та спецпризначенців – плацдарм для російських військово-повітряних сил та системи протиповітряної оборони на тлі скупчення підрозділів регулярної армії РФ в регіоні²⁰.

Новий виток обговорення концепту «Новоросія» в українському публічному дискурсі з'явився восени 2014 р., особливо після того, як 25 вересня Міністерство закордонних справ РФ вперше вжило цей термін щодо контрольованих терористами частин Донецької та Луганської областей на офіційному рівні²¹.

Як відзначали у «Дзеркалі тижня», відповідну заяву було зроблено у повідомленні російського відомства в контексті переговорів очільника МЗС РФ Сергія Лаврова з Державним секретарем США Джоном Керрі, під час якого, за версією зовнішньополітичного відомства РФ, «обговорювалася ситуація в Україні в контексті зусиль, що вживаються щодо забезпечення сталого перемир'я на Південному Сході і налагодженню прямого діалогу між владою у Києві та керівництвом Новоросії в контексті виконання ними мінських домовленостей на основі мирних ініціатив Президента Росії В.В. Путіна», при цьому термін «Новоросія» було вжито в документі свідомо і без лапок²².

Подібну інформацію ретранслявали й на сторінках «Комсомольської правди в Україні», також стверджуючи, що С.Лавров офіційно вжив термін «Новоросія», обговорюючи із Дж. Керрі налагодження контактів української сторони із її т.зв. «керівництвом», при цьому перед тим зазначаючи, що «продовження санкційного тиску на Росію зі сторони Заходу не допоможе врегулювати внутрішньоукраїнську кризу, а лише приведе до загострення протистояння та ускладнить діалог»²³.

¹⁹ Глухов Д. Руководство ДНР и ЛНР объединились в Союз народных республик. *Комсомольская правда в Украине (Київ)*. 2014. 24 июня. URL: <https://kp.ua/politics/458928-rukovodstvo-dnr-y-lnr-obedynyls-v-souiz-narodnykh-respublyk>

²⁰ Росія створює на Донбасі «ВПС Новоросії» і систему ППО, – Тимчук. *День (Київ)*. 2014. 18 вересня. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/news/180914-rosiya-stvoryuie-na-donbasi-vps-novorosiyi-i-sistemu-ppo-timchuk>

²¹ МЗС Росії вперше вжило термін «Новоросія». *Дзеркало тижня (Київ)*. 2014. 25 вересня. URL: https://dt.ua/UKRAINE/mzs-rosiyyi-vpershe-vzhilo-termin-novorosiya-152147_.html

²² МЗС Росії вперше вжило термін «Новоросія». *Дзеркало тижня (Київ)*. 2014. 25 вересня. URL: https://dt.ua/UKRAINE/mzs-rosiyyi-vpershe-vzhilo-termin-novorosiya-152147_.html

²³ Нечет Т. МИД России назвало украинский Донбасс «Новороссией». *Комсомольская правда в Украине (Київ)*. 2014. 25 сентября. URL: <https://kp.ua/politics/471599-lavrov-nazval-ukraynskiy-donbass-novorossyei>

Радикальнішими були позиції журналістів націоналістичного видання «Шлях перемоги». Зокрема у статті кореспондента С.Горицвіт зазначалось, що створення міфу про «Новоросію» мало на меті замаскувати, а то й – виправдати та позитивно висвітлювати агресію РФ проти України в тому числі інформаційними методами, зокрема шляхом створення російськомовних сайтів на кшталт «Новоросія – це Росія», «Новоросія – наша земля», «Звільнимо Новоросію!», на яких перманентно подавались цитати російського президента Путіна про «Новоросію», яку, мовляв, насамперед, формували південні та східні області України, та публікувались інші відповідні матеріали. В газеті також зазначали, що «Новоросія» та окупація Росією частини Донбасу була лише однією зі складових глобального «путінського проекту» із підпорядкування під свій геополітичний вплив Східної Європи. У той же момент, повторюючи слова тодішнього радника міністра МВС Антона Геращенко, у виданні відзначали, що станом на осінь 2014 р. були всі ознаки початку краху «новоросійського» плану РФ, що проявилось, з-поміж іншого, у тому, що був провалений план із використання лише потенціалу асоціальних елементів Донбасу та російських найманців – ідеалістів задля поширення «русской весни» в регіоні, а тому Кремль був змушений залучати регулярні російські війська у війні з Україною. Останній факт, своєю чергою, загрожував подальшими бойовими діями не лише на території Донбасу, але і по всій лінії російсько-українського кордону, а також біля узбережжя Чорного та Азовського морів. У такій ситуації, на думку С.Горицвіт, найкращою гарантією безпеки для України стало б офіційне її входування до НАТО²⁴.

Разом з цим, П.Кралоук на шпальтах цієї ж газети, аналізуючи структуру «збройних сил» бойовиків т.зв. «Новоросії», відзначав, що 20% з них становили місцеві («переважно люмпенізовані елементи»), а 80% – вихідці з Росії, серед яких виділялись три групи: чинні військовослужбовці РФ, які були змушені виконувати накази командування; люди, які переважно мали військові спеціальності та яких уміло завербували в російських військкоматах в обмін на певні пільги; т.зв. «заробітчани», які приїхали на Донбас не лише заради грошових доходів, обіцяних російськими кураторами, але й «віджиму» місцевого бізнесу та мародерства. Відтак, як підсумував автор статті, «ідейних борців за «Новоросію» серед згаданих категорій було дуже мало, і вони жодного визначального впливу на відповідні процеси на Сході України не мали, що ставило під сумнів живучість та перспективи подальшого розвитку «новоросійської ідеї» поза кабінетами росій-

ських політтехнологів, хоч його і не варто було недооцінювати в контексті російсько-українського інформаційного протистояння²⁵.

Експерт І.Лосєв на порталі «Тиждень.ua» також рекомендував українській стороні не ігнорувати факт постійної російської загрози щодо України навіть за умов, коли, здавалось би, проєкт «Новоросія» був близький до краху. Аналітик був здивований фразою українського президента П.Порошенка під час прес-конференції 2014р. про те, що станом на осінь 2014р. «найнебезпечніша частина війни закінчилася», оскільки надалі існувала загроза, що після т.зв. «виборів» до т.зв. «парламентів» «ДНР» та «ЛНР», запланованих на листопад 2014р., псевдодержави знову наголосили би, що вони разом формують «Новоросію», яку могла би визнати РФ, а остання вже на офіційному міжнародному рівні почала би вимагати від України повернення «новоросійській» стороні всієї території Донецької та Луганської областей, включно із підконтрольними Києву Маріуполем, Краматорськом, Слов'янськом тощо. За таких обставин міф про «Новоросію» перетворився би на цілком реальний юридичний прецедент. У разі ж невиконання вимог існувала можливість подальшого завоювання Росією української території. Як запобіжний захід від такого сценарію І.Лосєв пропонував українській владі створити на Донбасі нові адміністративні одиниці (наприклад, Маріупольську та Сватівську області) та приєднати декілька західних областей Донеччини до Дніпропетровщини, щоб таким чином відокремити їх від «ДНР» та «ЛНР», а також підвищити ефективність як органів державної влади, так і української армії в регіоні²⁶.

Історик та журналіст Я.Тинченко на цьому ж інтернет-порталі також вважав помилковим сприйняття багатьма українськими медіа «збройних сил «Новоросії»» лише «напівбандитськими зграями терористів, ні на що не здатними без російських добровольців, чеченського спецназу та регулярних військ РФ ... напіванархістськими, збройними загонами із місцевого непотребу». Натомість, на думку дослідника, завдяки щедрій російській фінансовій допомозі упродовж літа-осені 2014р. сепаратистські «республіки» змогли організувати та озброїти власні «війська» («народне ополчення Донбасу» (т.зв. «ДНР») та «армія Південного Сходу» (т.зв. «ЛНР»)), які почали реорганізовуватись у «збройні сили Новоросії» і до кінця 2014р. налічували близько 10000 осіб. Командування «новоросійської армії», на думку Я. Тинченка, становили як безпосередньо російській кадрові офіцери, так й

²⁴ Горицвіт С. Агресія замаскована під міф про «Новоросію». *Шлях перемоги (Київ)*. 2014. 3 вересня. № 36 (3141). С. 2.

²⁵ Кралоук П. Що потрібно зробити, щоб не програвати на Донбасі?. *Шлях перемоги (Київ)*. 2015. 28 січня. № 4 (3161). С. 1-2.

²⁶ Лосєв І. Стратегічна наївність верховного. *Тиждень.ua (Київ)*. 2014. 25 вересня – 2 жовтня. № 40 (360). URL: <https://tyzhden.ua/Politics/120446>

місцеві військові, які свого часу проходили службу в ЗСУ, в тому числі працювали в апараті Міністерства оборони України, Генеральному штабі, обіймали відповідальні посади у бригадах, і у 2014 р. перейшли на бік противника. Рядовий же склад, на переконання аналітика, здебільшого формувався за рахунок місцевих добровольців. Відтак, у боротьбі із противником, журналіст пропонував українській владі не тільки вважати, що проти України воюють регулярні збройні формування РФ, але й не заперечувати наявності колишніх українських громадян «по іншу сторону барикад» та враховувати цей факт в інформаційній боротьбі з метою «навешення» таких осіб на український бік²⁷.

У той же час, на шпальтах тижневика «2000» кореспондентка О.Строкова зауважувала, що концепт «Новоросії» – за словами журналістки «суміш традиційного російського богослов'я та культурного консерватизму – став тією ідеєю, за яку розпочали свою боротьбу (не без підтримки РФ) «повстанці на сході України». На думку О. Строкової, «новоросійський варіант» Росією попередньо вже був апробований у менших масштабах у Придністров'ї (щодо Молдови) та в Абхазії і Південній Осетії (щодо Грузії) і мав на меті не лише утримання України в орбіті своїх інтересів, але й суттєве її послаблення – якби вдалося створити із південних та східних українських областей окреме державне утворення «Новоросією», то це би завдало суттєвого удару по економічній могутності України (тої частини, яка би не увійшла до «Новоросії»), адже вона в тому числі повністю втратила би вихід до моря та більшу частину об'єктів важкої промисловості. Натомість, згідно із прогнозами журналістки, якщо «Новоросія» і залишалася би формально незалежним утворенням і не приєднувалася би до складу Росії, де-факто, усі важливі сфери все одно належали би лояльним РФ олігархам, а будь-які спроби офіційного Києва відновити свій вплив на відповідні території могли би завершитись їхнім «миротворчим захистом» зі сторони російської армії. Водночас, за переконанням О.Строкової, «загравання із сепаратистами» на Півдні та Сході України могло зіграти злий жарт із офіційною Москвою, адже події весни 2014 р. на Донбасі мали потенціал спровокувати відцентрові рухи й на території самої РФ²⁸.

Подібні думки озвучені і в іншій статті видання, у якій, з посиланням на політолога, старшого наукового співробітника Московського Центру Карнегі

²⁷ Тинченко Я. «Збройні сили Новоросії». Проти кого ми ведемо війну? *Тиждень. ua* (Київ). 2015. 15–22 січня. № 3 (375). URL: <https://tyzhden.ua/Society/128129>

²⁸ Строкова О. Novorossiya: воскрешение и угрозы. Обзор зарубежной прессы. *Еженедельник 2000 (Киев)*. 2014. 18 августа. URL: <https://www.2000.ua/v-nomere/forum/puls/novorossiya-voskreshenie-i-ugrozy.htm>

Лілію Шевцову, вказувалося, що навіть якщо Росії і вдалося би, використавши кураж російської суспільної думки після анексії Криму, досягнути формування на частині української території проросійської «Новоросії», подальша ескалація російсько-українського протистояння та кровопролиття, яке точно ще більше би зросло, досить швидко підірвало би патріотичний запал серед російського суспільства, послабило би російську економіку та спровокувало би хвилю антиурядових протестів у самій РФ²⁹.

Втім у тижневику «2000» не обійшлося і без більш одіозних публікацій. Наприклад, журналіст, публіцист та колумніст Всеволод Непогодін вважав «Новоросією» «антиглобалістським проектом «русского мира»», оскільки «добровольці в «Новоросії» борються не лише за «русский мир», але й проти глобалізації ... коворкінгів, антикафе, креативних просторів, гастробарів, де відбуваються лекції, що завзято пропагують ліберальні цінності ... заставляють молодь зректися свого коріння та стати безликими пішаками американоцентричного світу», чим, мовляв, «витісняли все споконвічно слов'янське ... оголосили нещадну війну російському («русскому») традиціоналізму». В цілому, за словами В.Непогодіна, ««В Новоросії» сьогодні відбувається очищення від скверни західного консюмеризму», після того, як населення відповідних територій «дізналося справжню ціну заокеанських експортерів демократії», а відтак ««Новоросія» недарма викликає панічний страх у прибічників всіляких західних симулякрів, оскільки тут на перші ролі вийшли справжні люди, які прийшли до влади просто з народу, а не вигодувані грантами «пустушки» як в Києві», і тому ««ополченці» – герої «Новоросії не будуть терпіти поклоніння Америці на землях, які вони будуть завойовувати»» та «ризикуватимуть своїм життям заради того, щоб наші діти не змогли захворіти чумою глобалізації та не піддалися західній диктатурі»³⁰.

Однак спротив українців Харкова, Одеси й інших міст змусив Росію відмовитися від поширення під прикриттям «новоросійськості» окупації України. Після поразки сепаратистів в усіх областях України, крім Донбасу, і вересневих мінських домовленостей 2014 р. «Новоросія» як символ перестала бути потрібною РФ. Під час псевдовиборів в окупованих районах Донецької та Луганської областей 2 листопада 2014 р. Об'єднаний парламент Новоросії

²⁹ Новороссия вскоре станет реальностью. Путин проиграл, – российский эксперт. *Еженедельник 2000 (Киев)*. 2014. 30 сентября. URL: <https://www.2000.ua/novosti/zarplati-dlja-medikov-stepanov-rozpoziv-de-obicjana-nadbavka/novorossija-vskore-stanet-realnostyu-putin-proigral---rossiiskii-ekspert.htm>

³⁰ Непогодин В. Новороссия – антиглобалистский проект Русского мира. *Еженедельник 2000 (Киев)*. 2014. 26 декабря. URL: https://www.2000.ua/blogi/blogi_blogi/novorossija---antiglobalistsk-ij-proekt-russkogo-mira.htm

виявився незатребуваним, очікуваного делегування його представників у владу Донбасу не відбулося³¹.

Більше того, навіть син президента-втікача В.Януковича Олександр – один із, як припускалось, найбільших спонсорів «новоросійського» проекту, почав від нього відмежовуватися. Зокрема, в інтерв'ю тижневику «2000» він відмовився визнавати існування «Новоросії», заявивши, що для нього натомість «існує народ Донбасу», який «своєю важкою працею на благо України заслужив право, щоб з ними не розмовляли мовою гармат і «Градів»», а відтак виступив проти розгортання повномасштабної «громадянської війни», яка, мовляв, розпочалась всередині України³².

Водночас ще у листопаді 2014р. терорист Ігор Гіркін (Стрелков) заявив про стратегічну поразку операції «Новоросія» перед українською стороною, яку підтримало прозахідне світове співтовариство³³. А у січні 2015 р. на Інтернет-порталі «Лівий берег» з'явилося інтерв'ю одного із лідерів проросійських бойовиків на Сході України, т. зв. «екс-прем'єр-міністра ДНР» у травні–серпні 2014 р. Олександра Бородая. У ньому він зазначив, що станом на початок 2015 р. проєкт «Новоросії» в Україні виявився фальстартом і так і залишився «ідеєю, мрією, яка не втілювалася в життя через низку об'єктивних причин». І хоч, за словами О. Бородая, протягом 2014 р. вдалося досягнути «російського Криму» та створення т.зв.«ДНР» та «ЛНР», які стали плацдармом для створення майбутньої «Новоросії», однак в умовах «активної протидії до нього та Росії зі сторони західного організованого та фінансового ресурсу на користь підтримки єдності України» його подальша реалізація, за його прогнозами, була під великим сумнівом³⁴.

У підсумку т. зв. «міністр закордонних справ ДНР» Олександр Кофман ще 18 травня 2014 р. заявив, що «Новоросію» як геополітичну стратегію «закрили до кращих часів, коли у відповідних регіонах виросте нова політична еліта, здатна очолити рух»³⁵, а 20 травня 2015р. керівництво «ДНР» і «ЛНР» під приводом забезпечення виконання мінських

домовленостей офіційно повідомило про зупинку проєкту «Новоросія»³⁶. Цього ж дня, як зауважили на Інтернет-порталі «Українського тижня», російський міністр закордонних справ С.Лавров виступив із заявою про «необхідність залишити території «ДНР» і «ЛНР» у складі України», чим фактично була підтверджена відмова від проєкту і зі сторони російських кураторів сепаратистів на Сході України³⁷.

Незабаром після цього в інтерв'ю Радіо «Свобода» очільник «парламенту «Новоросії»» Олег Царьов заявив, що було «заморожено» не сам проєкт, а діяльність парламенту «Новоросії», який свого часу «був створений шляхом підписання федеративного договору між т.зв. «ДНР» та «ЛНР»» і який «активно діяв до Мінських угод». Оскільки ж після підписання останніх мало би розпочатися входження т.зв. «ДНР» та «ЛНР» на правах автономії до складу України, а «Новоросія» як суб'єкт ніде не зазначався в документах, то інституційне її існування в таких умовах втрачала сенс. Як підсумував О. Царьов: «Зараз було би нерозумно будувати суверенну республіку «Новоросію», якщо ми поставили перед собою мету створення єдиної України»³⁸.

Зі свого боку тодішній український президент П. Порошенко вважав провал «новоросійського проєкту» своїм «найбільшим досягненням за перший рік президенства», яке стало можливим завдяки демонстрації Україною єдності. Інакше, за словами президента, Україну могла би чекати не лише окупація Донецька та Луганська, що було лише першим етапом російської спецоперації проти України, але й створення на території українського Півдня та Сходу «заповідника «руського міра» – «Новоросії»» з метою подальшого проведення там проросійських мітингів, введення російських військ, відокремлення цих територій від України та знищення останньої як незалежної держави³⁹.

Разом з цим, публіцист К.Скоркін, розмірковуючи над явищем «новоросійського» проєкту та причинами його закриття, на порталі «Українського тижня» зазначав, що це був власне російський план, ініційований безпосередньо російським президентом В. Путіним, який мав дві основні мети – при-

³¹ Дергачев В., Кириллов Д. Проект «Новороссия» закрыт. *Газета.ru*. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2015/05/19_a_6694441.shtml

³² Для меня существует народ Донбасса, а не Новороссия, – Александр Янукович. *Еженедельник 2000 (Киев)*. 2014. 13 ноября. URL: https://www.2000.ua/novosti/zarplati-dlja-medikiv-stepanov-rozpoviv-de-obicjana-nadbavka/dlja-menja-sushestvuet-narod-donbassa_a-ne-novorossija_---aleksandr-janukovich-.htm

³³ Кінець «Новоросії»: безробітний Царьов та зміна риторики Кремля. *Тиждень.ua (Київ)*. 2015. 21 травня. URL: <https://tyzhden.ua/News/136910>

³⁴ Проект Кремля на Донбассе оказался фальстартом, – Бородай. *Lb.ua. Левый берег. (Киев)*. 2015. 2 января. URL: https://lb.ua/society/2015/01/02/291232_proekt_kremlya_donbasse_okazalsya.html

³⁵ Кінець «Новоросії»: безробітний Царьов та зміна риторики Кремля. *Тиждень.ua (Київ)*. 2015. 21 травня. URL: <https://tyzhden.ua/News/136910>

³⁶ Дергачев В., Кириллов Д. Проект «Новороссия» закрыт. *Газета.ru*. URL: https://www.gazeta.ru/politics/2015/05/19_a_6694441.shtml

³⁷ Кінець «Новоросії»: безробітний Царьов та зміна риторики Кремля. *Тиждень.ua (Київ)*. 2015. 21 травня. URL: <https://tyzhden.ua/News/136910>

³⁸ Глупо строить Новороссию, мы – за единую Украину, – Царев. *Еженедельник 2000 (Киев)*. 2015. 23 мая. URL: https://www.2000.ua/novosti/zarplati-dlja-medikiv-stepanov-rozpoviv-de-obicjana-nadbavka/glupo-stroit-novorossiyu_my-boremsja-za-edinyu-ukrainu_---carev.htm

³⁹ Провал Новороссии – мое самое большое достижение, – Порошенко. *Еженедельник 2000 (Киев)*. 2015. 28 мая. URL: https://www.2000.ua/novosti/zarplati-dlja-medikiv-stepanov-rozpoviv-de-obicjana-nadbavka/proval-novorossii-moe-samoebolshoe-dostizhenie-za-god_--poroshenko.htm

чини виникнення: для відволікання уваги від загарбання Криму та створення предмету для переговорів та компромісів під час діалогу зі світовою спільнотою щодо припинення війни на Сході України в обмін на фактичне визнання світовим співтовариством російської анексії Криму; захоплення половини української території та створення на цих теренах нової лояльної до РФ держави, яка стала би буферною зоною між Росією та Європою. Оскільки ж до травня 2015р. очевидною стала неможливість повноцінної реалізації таких планів в тому числі через підтримку Заходу офіційного Києва, то і сам проєкт «Новоросія» було згорнуто з подачі Кремля⁴⁰.

В той же час, журналіст Д.Казанський вбачав причину у поразці ідеї становлення «Новоросії» і у розколі в середовищі самих сепаратистів з т. зв. «ДНР» та «ЛНР», серед яких виокремилися як прокремлівський, так і антикремлівський блоки. Якщо представники першого, вважаючи своїм орієнтиром позицію російської влади, з осені 2014 р. почали відстоювати ідею повернення псевдореспублік до складу України на умовах мінських домовленостей, то представники другого блоку відстоювали подальшу розбудову незалежної «Новоросії» та боротьбу із «київською владою», «усупереч безвольній і продажній еліті РФ». Втім, останніх з часом ставало дедалі менше, в той час, як на користь прихильників дій офіційної Москви працював значний політтехнологічний та фінансовий ресурс. Зрештою, якщо ще навесні 2014 р. т. зв. «народні губернатори» – сепаратисти на Донбасі ще могли досить легко захопити владу на тлі розчарування населення в тодішніх українських чиновниках та наявності запиту на нові обличчя, то вже до кінця 2014 р. такий суспільний ресурс був вичерпаний, а оскільки соціально-економічна ситуація в т. зв. «ДНР» та «ЛНР» не покращилася, а навпаки – погіршилася, то й ідеологи «руського мира» втратили значну частину своїх прихильників, а відтак – стали непотрібними і для російських кураторів⁴¹.

Зрештою, і на підконтрольній Україні території, на думку Д. Казанського, міфічність та фейковість «Новоросії» була підтверджена у жовтні 2015 р. результатами місцевих виборів – одразу в трьох обласних центрах Південного Сходу: Херсоні, Миколаєві та Дніпропетровську – представники колишньої «Партії регіонів» зазнали поразки, а в одному з найбільших міст України – Кривому Розі – голоси виборців розділилися практично порівну. Відтак, на думку журналіста, результатом місцевих виборів у південних областях стало значне збільшення пред-

ставництва демократичних партій в органах місцевої влади, практично повсюдний провал комуністів, а також кінець політичної монополії представників Партії регіонів та її дочірньої структури – Опозиційного блоку. Таким чином з'ясувалося, що «біло-блакитний Південний Схід», який російська пропаганда видає за «Новоросію», вороже налаштовану до України, по факту є звичайною містифікацією, яка не може існувати без адмінресурсу та фальсифікацій голосування⁴².

Щодо закриття проєкту «Новоросія» висловлювали свої думки й українські експерти. Наприклад, Вадим Карасьов пов'язував зміну риторики В.Путіна та загалом російської владної верхівки щодо самопроголошених республік (від їхнього інформаційного відображення як складових «Новоросії» до переконань, що т.зв. «ДНР» та «ЛНР» повинні знову стати частиною України із певними статусними перевагами, відповідно до мінських угод) із загальною трансформацією тактики Кремля на внутрішньо- та зовнішньополітичних аренах, спричиненою економічною кризою. На переконання експерта, кінцевою метою російської політики щодо Донбасу із осені 2014 р. було зняття з себе відповідальності за конфлікт на Сході України та економічну відбудову псевдореспублік, і перекласти її на офіційний Київ, подавши події в Україні як виключно громадянське протистояння. В цілому, за словами В. Карасьова, «за відновленням українського політичного простору», про який почав говорити В.Путін, необхідно було вбачати спробу Москви «впхнути псевдореспубліки назад в Україну» та змінити розстановку розклад сил в державі замість домінантної просвітопейської на проросійську⁴³.

Подібно стверджував й політолог Володимир Фесенко про те, що риторика В.Путіна про політичну єдність України був чітким сигналом Донбасу, що в РФ його не чекають, а сама Росія намагається уникнути економічних витрат на Донбас. Водночас експерт резюмував, що оскільки «в одній руці у Путіна оливкова гілка миру, а в іншій – автомат Калашникова», то не потрібно було робити передчасних висновків щодо швидкого завершення війни на Сході України⁴⁴. Більше того, В.Фесенко допускав, що призупинення проєкту «Новоросії» РФ використає для перегрупування російських сил та зміцнення плацдарму на Донбасі для подальшої постійної дестабілізації України, тим паче, що про ліквідацію т. зв. «ДНР» та «ЛНР» мова не йшла, а тому

⁴⁰ Скоркін К. Новоросія закривається. *Тиждень.ua* (Київ). 2015. 29 травня. URL: <https://tyzhden.ua/Columns/50/137250>

⁴¹ Казанський Д. Росія проти Новоросії. Розкол в середовищі сепаратистів поглиблюється. *Тиждень.ua* (Київ). 2015. 4-11 червня. №23 (395). URL: <https://tyzhden.ua/Society/138330>

⁴² Казанський Д. Кінець «Новоросії». *Тиждень.ua* (Київ). 2015. 12 листопада-19 листопада. № 46 (418). URL: <https://tyzhden.ua/Politics/151833>

⁴³ Червоненко В. Чи змінює Путін риторику щодо України?. *ВВС Україна* (Київ). 2014. 18 грудня. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/politics/2014/12/141218_putin_press_conference_2014_vc

⁴⁴ Там само.

радше слід було очікувати не мирного врегулювання конфлікту, а його замороження, при якому сепаратистські т.зв. «республіки» були перетворилися би на «точки нестабільності» та перманентної потенційної небезпеки для всієї української держави⁴⁵.

Зрештою, військовий аналітик, співдиректор програм із міжнародної безпеки Центру Разумкова Олексій Мельник, стверджуючи, що проєкт «Новоросія» був штучно створений та здійснювався під керівництвом Кремля, та «руками російських ФСБ та ГРУ», до кінця 2014р. був визнаний у РФ нереалізованим та кинутим «напризволяще», а відтак не перестав становити небезпеки, а радше навпаки – його майбутнє залишалось непрогнозованим, а отже постійно залишалась загроза його відродження та нових спроб реалізації, у тому числі збройним шляхом⁴⁶.

Історик П. Артимишин, проаналізувавши текст книги одного із лідерів проросійських сепаратистів на Донбасі П. Губарева «Факел Новоросії», що вийшла у 2016 р., писав, що, з-поміж іншого, т. зв. «народний губернатор» Донеччини дорікав й Росії, яка зволікала із включенням Донбасу до свого складу, на відміну від ситуації в Криму, чи хоча би із визнанням незалежності т.зв. «ДНР» та «ЛНР», на відміну від Абхазії та Південної Осетії, що ніяк не сприяло подальшому політичному суверенному розвитку «Новоросії». Остання, за трактуванням Губарева, була завжди «квітучою промисловою землею», яка територіально не обмежувалась лише Півднем та Сходом України, але й «тягнулася від Бендер і Тирасполя на Дністрі вздовж Чорного і Азовського морів до самого Донбасу і Ставропілля», і попри те, що після розпаду СРСР опинилася у складі різних держав – Молдови, України та Росії – «на ментальному рівні продовжувала існувати завжди» і навесні 2014р. отримала реальну можливість постати на світовій політичній арені як самостійне державне утворення. Втім не отримавши підтримки Заходу та будучи недостатньо підтриманою РФ «Новоросія» врешті не була повноцінно реалізована як проєкт⁴⁷.

Натомість журналіст та експерт Віталій Портников взагалі запевняв, що насправді ніколи ніякого проєкту «Новоросія» не існувало, а був план

⁴⁵ Фесенко: Проєкт «Новоросія» не закрит. «ЛНР» і «ДНР» остануться як плацдарм для дестабілізації всєї України. *Gordonoua.com*. (Київ). 2014. 12 октября. URL: <https://gordonoua.com/news/politics/fesenko-proekt-novorossiya-ne-zakryt-lnr-i-dnr-ostanutya-kak-placdam-dlya-destabilizacii-vsey-ukrainy-45822.html>

⁴⁶ Кузнецова І. Проєкт «Новоросія», здійснюваний Кремлем, провалився – військовий експерт. *Radio Svoboda*. 2014. 21 жовтня. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/26648679.html>

⁴⁷ Артимишин П. Ідея «окремшеності» Донбасу та Криму у проросійській публіцистиці сучасної України. *Між війною і соборністю. Соціокультурна інтеграція та адаптація переселенців з Донбасу та Криму. Західноукраїнський вектор: монографія / відп. ред. М. Литвин. Львів, 2017. С. 215–221.*

із відродження РФ у кордонах всього СРСР та відродження сфери впливу в Центрально-Східній Європі, зароджений ще у 1991 р. російським президентом Борисом Єльциним та продовженим його наступником на посаді В. Путіним. Україні в цьому плані, на думку журналіста, відводилась ключова роль, і коли в Москві стало зрозуміло, що українська сторона відмовляється ставати частиною СНД, а згодом – і Євразійського економічного союзу (геополітичних проєктів реставрації гегемонії Росії в регіоні), натомість обравши курс на інтеграцію із ЄС, Кремль обрав «силовий варіант» впливу на Україну, втілений в анексії Криму та окупації частини Донбасу. Втім повноцінно реалізувати свій задум зі створення по цілому Півдні та Сході України низки маріонеткових проросійських псевдореспублік провалився як завдяки активній проукраїнській позиції населення відповідних територій, так і відсутності у самої РФ достатнього фінансового ресурсу для широкомасштабних бойових дій, скороченого як через санкції щодо РФ зі сторони Заходу, так і падіння світових цін на нафту⁴⁸.

Врешті-решт, показовими видаються результати соціологічного опитування щодо ставлення громадян України до поняття «Новоросія», проведеного американським виданням «The Washington Post». Автори публікації – Жерар Тол, експерт Virginia Tech's National Capital Region campus та Джон О'Локлін, професор Університету Колорадо – за сприяння Національного наукового фонду США опитали респондентів в Одеській, Миколаївській, Херсонській, Запорізькій, Дніпропетровській та Харківській областях. На запитання «Новоросія є міфом чи історичним фактом» більше половини (52%) опитаних із шести областей вважали її міфом, 24% заявили про «історичний факт», в той час як 22% респондентів обрали варіант «важко відповісти».

Разом з тим, респондентів, які заявили про «історичний факт» або вагалися з відповіддю, запитали, чи може визнання «Новоросії» як історичного факту бути підставою для сепаратизму. Лише 14% зі згаданої підгрупи погодились з цим твердженням, в той час як 38% обрали варіант «Важко відповісти», що продемонструвало чутливість осіб до цього питання.

Водночас відповідаючи на запитання «чим є так звана «Новоросія» – «російською політичною технологією для розділу України» чи «проявом боротьби населення південного сходу України за незалежність» з останнім твердженням погодились лише 18% опитаних, в той час як про «російську політехнологію» заявили 51%.

⁴⁸ Портников: Путину не нужны ни «Новороссия», ни Крым. У него одна цель – восстановление России в границах всего СССР. *Gordonoua.com*. (Київ). 2014. 12 октября. URL: <https://gordonoua.com/news/politics/portnikov-ni-novorossiyani-krym-nikogda-ne-byli-nuzhny-putinu-u-nego-odnacele-vosstanovlenie-rossii-v-granichah-vsego-sssr-45846.html>

Таким чином, навіть у південних та східних областях України більшість людей вважали проєкт «Новоросія» не закономірним природним явищем, а штучним конструктором, створеним у прокремлівських політтехнологічних кабінетах.

Отже, якщо упродовж 1990–2000-х рр. та ще навіть на початку 2014 р. про проєкт «Новоросія» говорили переважно у науковому середовищі і серед вузького кола політиків, насамперед російських та проросійських, то вже з весни 2014 р. так звана «Республіка Новоросія» стала чи не найпоширенішою темою телеканалів та світової преси, не в останню чергу з подачі російських ЗМІ. Запланований як потужна конфедерація, яка мала би складатися із південних та східних областей України, які протистояли би офіційному Києву, і якщо вдалося би – стали частиною РФ, або ж як мінімум отримали би від останньої щедрі фінансову та військову допомогу, цей проєкт проіснував трохи менше року, хоч фактично ще до кінця 2014 р. його вплив на реальну політику був цілком нівельований. В Україні середовища, наближені до тодішнього президента П. Порошенка, сприймали «новоросійський» міф як виключно план, штучно створений російської владою для створення на території України дестабілізаційних центрів з метою подальшого роз-

колу українських теренів та цілковитого знищення Української держави. Тому оголошення у травні 2015 р. заяви про призупинення проєкту «Новоросія» П. Порошенко оголосив своїм найбільшим досягненням за перший рік президентства. Зі свого боку, для проросійських середовищ «Новоросія» була своєрідним «антиглобалістським проєктом «русского мира»», спрямованим проти Заходу та характерних для нього ліберальних цінностей, які для слов'янського, зокремого «русского» світу були неприродними, якщо не неприйнятними. Однак як прозахідні, так і проросійські осередки були єдині в переконанні, що провал «новоросійської» стратегії був пов'язаний із недостатньою підтримкою його зі сторони російської влади. Якщо для проросійських сил це було свідченням певної недалекоглядності офіційної Москви, то для прозахідних – бажання РФ відсторонитися від процесів на Донбасі в обмін на негласну згоду зі сторони країн Заходу на анексії Криму та її ухилення від економічної підтримки регіону. Разом з цим, соціологічні опитування засвідчили, що для більшості пересічних громадян південних та східних областей «Новоросія» була все ж не закономірним природним явищем, а штучним конструктором, створеним у прокремлівських політтехнологічних кабінетах.

Інформація про авторів:

Артимишин Павло Іванович,

кандидат історичних наук,

науковий співробітник відділу нової історії України

Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича Національної академії наук України

4, вул. Козельницька, м. Львів, 79026, Україна

Соляр Ігор Ярославович,

доктор історичних наук, професор,

директор

Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича Національної академії наук України

4, вул. Козельницька, м. Львів, 79026, Україна

Information about the authors:

Artymyshyn Pavlo Ivanovych,

Candidate of Historical Sciences,

Researcher at the Department of Modern History of Ukraine

Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine

4, Kozelnytska str., Lviv, 79026, Ukraine

Solar Igor Yaroslavovich,

Doctor of Historical Sciences, Professor,

Director

Ivan Krypyakevych Institute of Ukrainian Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine

4, Kozelnytska str., Lviv, 79026, Ukraine